

ПРОБЛЕМАТИКА НАРОДОЗНАВЧИХ СТУДІЙ СТЕПАНА НОСА В ЖУРНАЛІ «ОСНОВА»

У статті розглянуто публікації Степана Носа на сторінках часопису «Основа». Визначено тематику та змісто творів етнографічного спрямування, з'ясовано мовні особливості та стиль письменника, використання фольклорно-пісенного та віршованого наративу.

Ключові слова: етнографія, народознавство, народні пісні, народний лікар, Степан Ніс, фольклористика.

Відомий український етнограф, фольклорист, народний лікар та письменник Степан Данилович Ніс (1829–1901 рр.) залишив потужну наукову спадщину в галузі народної медицини, кулінарії, низку творів літературно-публіцистичного жанру, які є важливим внеском ученого в дослідження українського народного побуту та традицій.

У журналі «Основа», що виходив у Петербурзі протягом 1861–1862 рр., було опубліковано п'ять різнопланових статей С. Носа: чотири у 1861 р.¹ та одна у 1862 р.². Аналіз проблемно-тематичного спрямування та змісту кожної з них і є предметом нашого дослідження.

У першій публікації С. Д. Носа «Хуртовина» описується зимова подорож приятелів Петра та Трохима, коли вирувала заметіль і снігом занесло дороги. Учасники поїздки розповідали різні пригоди, які траплялися з ними, а, інколи, за чутками і з їхніми знайомими. Головна «героїня» нарису – хуртовина, яка ніяк не вщухне, «куйовдить», «крупить та стріхи рве». Вражає яскрава, «смачна» українська мова письменника: «корови чмишуть», «на дворі хурá піднялась», «унишкла хуртовина», «думка думку пошибає», що характеризує не лише письменницький стиль автора, а й мовні особливості твору, глибокі знання С. Носа української народної словесності, а відповідно до змістового насичення і знання народного побуту. Одна із сюжетних ліній оповіді – з'ясування того, хто із звірів розумніший та хитріший: «Ти кажеш, Петре, заєць хитрий? Над лисицею нема, мабуть і хитрішого звіра. Їхав я у восени, – да не сам, а забралась валка чимала. Я дивлюсь – коли лисиця біжить; тільки зуздрила нас, так і прилягла, як грудочка; я тоді: он-он, он-он, он-он, лисиця! – Де? – Он прилягла! – Да то ввиділось тобі, так! – Дивлюсь, коли і друга побачила, і та прилягла; а далі третя, четверта так і попріягали. Як тільки ми поминули, – вони тоді повставали, да так, стопа в-стопу, й біжать...»³.

Привертає увагу використання живої української мови, слів, що побутували в даній місцевості: «лягла в борозенці», «лучаються приведенці» (привиди – А. Д.), «полом'я огню», «понюхав табáки», «злякався так, що і себе не знаю», «хвижа» (хуртовина – А. Д.), «козириць ушима» тощо⁴.

А ось інша оповідь, де йдеться про хитроці вовків, до яких вони вдаються: «... Тільки що посхоплювалися ми на віз, аж табун коней біжить – гнали вовки; от і погнали аж у Миронів яр; тіж погнали, а один перебіг навперейми та засів; як тільки порівнялись коні, він як прискочив до лошака, як ухопив за горло, так і повалив! і почав тут їсти»⁵.

Так за розмовами і доїхали приятелі до місця ночівлі, розповідаючи один-одному різні пригоди і ховаючись від хуртовини. Зупинилися на ніч у хаті, і коли вже полягали спати, спитали у діда чи є на селі вовки, на що хазяїн відповів так: «...може воно колись і правда була, та тепер за брехню править... Собаки та й зробили договір з вовками, щоб вовки у село не ходили; вовки й дали розписку собакам, що уже, бач, вони не будуть ходити у село. А собаки та й отдали цю розписку на схованку котам, а коти мишам, а миші візьми та з'їж! От і завелась сварка: собаки на котів сердятця, а коти на мишей, – а вовки все-таки ходять у село; як тільки собаки скажуть вовкам: А чого ви ходите у село? Ви ж дали розписку! – дак вовки і кажуть: «А покажіть розписку!»⁶.

С. Ніс знав українські народні перекази, легенди, про що свідчить текст даного нарису. Закінчується розповідь прощанням Петра та Трохима з хазяями: «Спасибі ж вам за хліб, за сіль, і за вашу ласку! Дай, Боже, вам здоров'я!

– Богу святому дякуйте!»⁷.

У коротенькій замітці «Вісточка з Непитай-города»⁸, написання якої датується 12 квітня 1861 р. звучить заклик зберегти історичні пам'ятки Чернігова, які від часу та недбальства руйнуються і ніхто, на думку автора, не опікується їхнім збереженням. С. Д. Ніс, посилаючись на публікацію в «Черниговских губернских ведомостях» за 1852 р. пише, що зберігся будинок П. Полуботка, який терміново вимагає реставрації. Під псевдонімом «С. Волошин» автор зазначав, що злодії зривають покрівлю з дахів старих будівель, знищують внутрішнє оздоблення приміщень, в яких подекуди зберігаються документи губернського правління, які, через недбале ставлення, також можна втратити, а з ними і історію Гетьманщини⁹. Він звертається до усіх небайдужих об'єднати зусилля задля збереження для нащадків нашої історії, закликає хоча б «змалювати на папері» ті історичні споруди Чернігова, які ще збереглися і уособлюють «дідівську пам'ять потомньому часу»¹⁰.

Ще одна прикметна і найбільша за обсягом публікація в журналі «Основа» у рубриці «Людська пам'ять про старовину» – «Шворин рід»¹¹, в якій С. Ніс виступає і як історик, і як генеолог, і як дослідник родоводу, до якого і сам був причетний. У примітці до видання нарису «Шворин рід» редактор написав: «Добре той робить, хто з старосвітськими людьми розмовляє та все стародавнє списує: це він готує на дальші часи скарб такий, що дається не всякому. Багато де-чого й не до-ладу старі люди плещуть, та все те треба вислуховувати, поки дороге яке зернято тобі з їх оповідання випаде. Таких зернят є доволі у писанні пана Носа, котре подаємо до уваги людям, до старовини охочим. Може й інші письменні люди, вслід за Носом, що так гарно вміє старого чоловіка розпитати, те ж саме чинитимуть, і вихоплять, мовляв із Лєти, що досі ще не потонуло»¹².

За переказами, історію засновника роду він розпочинає з Йосипа Швори, котрий був красноколядинським козаком і жив у селі Красний Колядин, яке має багатівкову історію. Відомо, що село було засноване у 1630-х рр., проте свою історію як населеного пункту воно веде з давньоруського міста Чернігівської землі – Глібля, яке згадується в Іпатіївському літописі під 1147 р., а вперше описав його в XVII ст. Павло Алеппський¹³.

У часи Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. козаки Красноколядинського полку брали участь у битвах під Зборовом (1649), Берестечком (1651) та Жванцем (1653). Це містечко було батьківщиною гетьмана Івана Самойловича (1630–1690), який розпочав свою кар'єру військовим писарем Красноколядинської сотні Прилуцького полку.

На карті інженера Гійома де Боплана містечко Красний Колядин нанесено під назвою «Красной». У ньому за даними перепису 1764 р. проживало 6623 особи, було три дерев'яні церкви, 257 дворів і 351 хата¹⁴.

Йосип Швора, як пригадував батько С. Носа, був управителем у поміщика Крижана, (за іншими джерелами Крижанівського), який володів землею та «жив худобою»¹⁵. Згідно свідчень, які були у розпорядженні етнографа, Крижан, як владна та заможна особа, ставив собі за мету закріпачити Йосипа, проте останньому вдалося уникнути такої долі: «випручавсь од його, покинув управительство, та й жив хутором під Понорами»¹⁶. Село Понори – батьківщина Степана Носа, вперше згадується у літературі під 1666 р.; воно входило до Красноколядинської волості Конотопського повіту. Автор нарису переповідає таку сімейну оповідь: приїхав поміщик Крижан до Швори «щоб ограбувати його, забрати усю худобу»¹⁷. Проте усе село стало на захист Швори: Кгнипи, Головки, Хорошки... «такий був чоловік, що ціле село його слухало... сказати, що голова всьому: що скаже Йосип, так тому й бути...»¹⁸. Усю худобу, що належала Шворі – відстояли, а самому Крижану ще й ребра добре перелічили¹⁹. С. Ніс пише, що у Швори було два сини: старший Андрій, менший – Федір. З Андрієм у батька стосунки не склалися, не шанував він батька, тому останній прогнав його з хати²⁰ і так і не пробачив до кінця життя. А от меншого сина Федора Швора любив і залишив йому у спадок усі свої статки. Він його навчив грамоті, згодом Федір служив писарем у Прилуцькій полковій канцелярії. Зовнішністю син був подібний до батька, а характером відрізнявся – був м'яким і «сердобольним». С. Ніс пише, що Федір був трохи старший за нього і «був справний чоловік, настоящий козак»²¹.

За змістом тексту прослідковується, що немов-би він «був часто на посилках» при князі Рум'янцеві та «семи конів з'їздив», мав чин «військового товариша»²².

Після служби Федір Швора повернувся додому, одружився з донькою диякона Андрієвського – Гапкою з Талалаївки. Молода родина була працьовитою і досить швидко стала заможною.

Степан Ніс пригадує: «Простий був чоловік Швора... зимою ходив у нагольному тулубі ... шапка з сивою околицею, з п'ятаком у денці, чоботи було Микита пошіє; так було і в церкву їде; літом у чимерці синього сукна, або чорної байки, або у карсетці, поясом синім підперезаний...»²³. Заможньо і дружно жив Федір з дружиною, проте дітей у них не було. Порадившись,

взяли до себе Домасю – дочку Варки – сестри Гапки (дружини Федора Швори), яка була одружена з Михайлом Челюком, який був випивохою і ладу у сім'ї не було.

Підросла Домася і посватався до неї Іван Булеженко – син полкового хорунжого, що був на Січі, носив оселедця і одягався у козацьке вбрання. Його і прозвали Булегою, бо голова була поголена²⁴.

С. Ніс детально розповідає про родовід Булеженка: сильний та сміливий був цей чоловік, мав двох синів – двох Іванів, один з яких і став за чоловіка Домасі. Проте він швидко спився і у родину прийшло горе. Степан Ніс констатує: «... не щаслива уродилася Домася»²⁵. Недовго вона прожила, почала хворіти і згодом вмерла, залишивши трьох маленьких синів: старшого Петруся, середнього Данилка та молодшого Захарка, які стали за онуків Федору та Галці. Швори забрали до себе дітей і ростили їх. Федір, будучи вже у похилому віці вчив дітей грамоті, бавився з ними, що і було для старого розвагою. Усіх трьох онуків старі виростили у любові, проте спіткала їх різна доля. Петрусь помер молодим (за переказами, через проклин його матір'ю Домасею); Данилко оженився на Галі Мовчанівні. Зісватав їх старий Федір Швора, який написав листа Мовчану: «У тебе, наче, є дочка, а у мене онук, чи не будемо сватами?». Сватання вдалося і молоді побралися: «Боже, світе! Народу, сказано, нігде й пучкою ткнуть...»²⁶.

Сподобалася Шворам невістка Галя, оскільки хазяйновита була і шанувала старих. Зверталася до них «батюшка й матушка». Згодом у Данилка й Галі народився син, якого бавили Федір з Галкою. Але роки йшли і Федір згасав. Він навіть не хворів, а втрачав сили; не міг вставати, слабів. Степан Ніс називає час смерті Федора Швори: «У двадцять сьомому годі переставився покійний»²⁷. Йому йшов 90-й рік. Автор зазначає, що «старинні люди були кріпкі. Преже люди лучче шанувались, тим і здоров'я лучче держалось». На похорон приїхав і онук Захарко, який жив у Конотопі. Старий Федір Швора «... усіх благословив, з усіма попрощався, усякому він напутствие прочитав...»²⁸.

Дружина Федора пережила чоловіка на чотири роки. На цьому етнограф закінчує свою розповідь про Шворин рід і зазначає, що господарювали далі Данило і Галя. Стаття датується січнем 1860 р. Це один з перших написаних нарисів С. Д. Носа.

В «Основі» опублікована ще одна цікава розвідка «Про Конотіп»²⁹, яка також містилася під рубрикою «Людська пам'ять про старовину» і в якій коротко викладена історія цього міста. Структурно нарис складається з п'яти невеликих частин. У першій йдеться про будівельно-захисні об'єкти Конотопу – три башти (ймовірно, вони відігравали роль застави при в'їзді у місто): Попівська, Путивльська і Підлипенська, до яких вели три дороги під тими самими назвами. Був колись у Конотопі і замок, який, як повідомляє С. Д. Ніс, хотіли підкорити шведи, можливо, у період Північної війни 1700–1721 рр. Тоді, пише С. Ніс, «у городі куліш варили та черпаками лили з валів на шведів, так місто і відстояли»³⁰.

У другій частині розповідається про внутрішній устрій Конотопа, зокрема про функціонування міських установ, навчальних закладів, церков тощо. Автор пише, що при кожній церкві існувала школа, у якій був дяк, два піддячих та молодики. Головною за рівнем і статусом вважалася Микільська школа, оскільки після її закінчення можна було вчитися на попа, а другою була Успенська школа при церкві Успіння. С. Д. Ніс засвідчує той факт, що студенти влітку ходили по селах, збирали, записували та співали пісні. Етнограф пише, що у Конотопі не було суддів, а діяла сотенна канцелярія³¹.

Третя частина нарису презентує пісню, яку ніби-то склала старенька бабуся про мандрівку двох дяків з Микільської школи:

Ой мандрували два дяченьки
З Микільської школи.
Написали да намалювали
Марусини брові.
«Ой вийди, вийди матусенько,
Або вишли Марусеньку, –
Ой поцілую да помилую.
Да впять і помандрую.
– «Бодай же вас мандрувала
Лихая година,
Як я з вами, пройдисвіти,
Літа погубила!»
Пливе човен води повен,

Да коли б не пролився:
Пішов милий у Крим по сіль,
Да коли б не барився!
Ой пливе щука с Кременчука
Да прóбитая з лука:
Ой тепер же нам, дівчинонько,
С тобою розлука!
Ой пливé чóвен, воді пóвен,
Да мальовані крильця
Ой не має і не буде
Та мого чорнобривця³².

Четверта частина презентує місцеві конотопські пісні, які співали і в інших їх регіонах України. Степан Ніс наводить текст пісні, в якій розповідається як від'їжджали з України польські жовніри «на кониках вороненьких» і забирали з собою молодих дівчат:

Ой з-під, гаю, з-під ялиноньки,
Їхали жовніри з Україноньки:
То в тонких, то в білих,
То в зелененьких,
На кониках все вороненьких.
Жовнір у хату, – хазяїн з хати.
Став жовнір хазяйку реведовати:
«Чого в тебе, хазяйко, личко біленьке?»
– «Од холодочку, мій жовнірочку!»
«Чого в тебе, хазяйко, ніжки біленькі?»
– «Од черевичок, мій жовнірочок!»
«Чого в тебе, хазяйко, ручки біленькі?»
– «Од рукавичок, мій жовнірочок!»
«Чого в тебе, хазяйко, уста солоденькі?»
– «Ой од медочку, мій жовнірочку!»...
Автор наводить ще одну пісню, яку вважає конотопською:
Ой у Києві да на риночку
Пили Ляхи да горілочку.
Да пили вони, випивали,
Із собою Марусеньку підмовляли:
«Да ходім, Марусенько, з нами,
З нами, молодцями!»
Ой кинєця старенька мати,
Аж немає Марусеньки в хаті.
Кинєця до комори,
Аж немає ні Марусеньки, ні худоби
«Сини ж мої молодії!
Сідлайте коні воронії,
Да подте шляхом,
Да наженіть Марусеньку з Ляхом!»
Тільки Марусенька братів взріла,
Так на ніженьках зомліла.
«Да брати ж мої молодії!
Да що хочете, те й беріте,
Тільки мене із Ляшеньком не губіте!»
Срібло, злато – все забрали,
Да й Ляшенька зарубали
«Теперь же я не Маруся,
Да нема ж мого Ляха чорноуса;
Теперь же я не вдовиця, –
Нема Ляха-чорнобривця...»

Можливо, це одна з інтерпретацій багатьох українських народних пісень, де йдеться про долю українських дівчат, яких вороги вивозили з рідних домівок на чужину.

П'ята, остання і найбільша частина нарису носить розлогий оповідний характер і присвячена пісенній творчості, в якій розповідається історія «Про Горкушу та Каханчика», які були злодюжками і дебоширили у місті та передмісті Конотопа. Автор наводить текст судової справи 1784 р., де розглядався факт пограбування Горкушею та його спільниками – Федором Кравченком, Микитою Пікінером, Хмеловським та ін. грабіжниками оселі Парпуриної (Парпурихи)³³, що була дружиною городничого Базилевича.

У докладному описі цієї злочинної справи розповідається про те, як крадії підійшли до хати і побачили, що на порозі сидять два козаки, у яких вони відібрали гвинтівки і дві шаблі, а самих козаків й конюхів пов'язали. Дочку Парпуриної та ще двох дівчат заперли у кухні. Потім забрали із сундука 40 тисяч рублів, срібний посуд, срібні монети, перли, хутро, дорогі тканини (венетіанські та голландські), зброю (рушницю тульську), шаблю «під сріблом», троє коней вороних та інший домашній ужиток. Наступним кроком злочинців було пограбування хутора Лободин, де вони взяли коней та підводу і найняли місцевого мешканця провідником.

Степан Ніс наводить пісню про Горкушу, яка побутувала у народі, проте зазначає, що текст не закінчений, оскільки той, хто йому її розповідав, не знає кінцівки:

Да хотів Бардак, да хотів Кіндрат,
З Тараном³⁴ зрівнятьс...
Дала ж йому вража мати
З Горкушею знатьця!
Що в Бардака у Кіндрата
Весь двір на помості,
Наїхали до Бардака
Не веселі гості:
«Здоров, Бардак, здоров, Кіндрат!
Як ти поживаєш?
З далекого краю гості, –
Чим ти їх вітаєш?
Ой чи медом, ой чи вином,
Ой чи горілкою?
Попрощайся Бардак, Кіндрат,
З дітками і з жінкою!»
– «От вам, братця Запорозці,
Грошей по коробці,
Та не ведіть ви Бардака,
В Конотіп в колодці!

Текст пісні свідчить, що врешті злодіїв зловили і вони мали відповісти за свої вчинки.

В останній публікації у журналі «Основа»³⁵ автор розмірковує над опублікованим альбомом офортів Л. Жемчужнікова «Живописная Украина», яку художник та знавець українського фольклору видав друком у 1861 р. в Петербурзі. Викладенню тексту Степана Носа передую епіграф:

«Добра тая річ, як у хаті піч.
Добра тая рада, де щира правда».

Прикметною ознакою даної розвідки є використання багатьох прислів'їв, приказок, побутових дрібниць, зокрема автор описує елементи одягу, який носили селяни, міщани та поміщики.

В тексті ми зустрічаємо такі відомі сьогодні прислів'я як «Чоловіка по одежі стрічають, а по уму проводжають», «Убрання чоловіка – його душа зверху»³⁶ та ін.

С. Д. Ніс описує повсякденний одяг українців в різних регіонах. Він підмічає, що деякі елементи одягу були запозичені з культур інших народів, що пов'язано з історико-географічним розташуванням українських земель, які час від часу захоплювалися різними державами, а відтак населення переймало звички, традиції, побутову культуру сусідів, а відтак і моду. Автор зазначає: «народ з народом єднається, живе по сусідству – він і міняється одежою, піде й мода на нову одягу. Торги, бурги, прасольство і всякі оказії людей з людьми – парують, одним миром мажуть. Так-то виходить, що одяга ціла одповідь душі чоловіка – його життя»³⁷.

Враховуючи всі ці чинники, автор статті на багатьох прикладах розповідає про особливості чоловічого та жіночого повсякденного костюму, який побутував в українців. Він пише, що «обличчя й одяг у кожного народу – свої», а далі зазначає, що для того, щоб зрозуміти мову одягу слід знати життя і побут народу «з давніх давен»; причому не тільки свого народу а й сусіднього. С. Ніс пов'язує власне одяг з фізіономістикою, вважає, що обличчя у селян, міщан і панів різні, більше того, обличчя «покаже й те, як і який народ парувався з нашим»³⁸. Все це допоможе зрозуміти і «думки наших людей» – вважає етнограф. Він пише, що «вештавшись поміж своїми людьми, я укмітив, що не тільки у селянина, а й міщанина на виду, на обличчі є своя одміна; а й самі селяни по всяких селах, і самі міщани по всяких городах і містечках, різняться поміж собою»³⁹. Як приклад, він констатує, що «на Харківщині селяни з широкими обличчями, які відрізняються від конотопців та ніженців, а загалом в різних регіонах і одяг, і мова, і зовнішність відрізняються».

У свою чергу обличчя міщан мають свої характерні особливості: наприклад, у Ніжині відчувається грецький вплив, оскільки чимало сімей породнилося з греками; особливості та відмінності в обличчях можна прослідкувати і в Батурині та Глухові. Степан Ніс зазначає, що міщани в соціальній ієрархії стояли вище селян і простого люду і відповідно так себе і поводити. Тому недоброзичливо ставилися один до одного; міщани називали селян «очкур», «чубрій», а селяни міщан – «салогуб». Навіть у давнину, зазначає Степан Ніс, міщанин «не дуже брав собі пару із селян, бо то по-їхньому очкурі, мужики»⁴⁰. С. Ніс вважає, що така ситуація у стосунках відбивалася і на обличчі людей, і на їхньому вбранні, зокрема у покрої, у тканинах, у формі (чобіт, шапок), у оздобленні одягу тощо.

Окрему увагу автор приділяє жіночій моді: зачіскам, використанню кольорової гами в одязі тощо, а далі констатує, що «мода виходить із столиці», а в Україні з таких великих міст як Батурин, Чернігів, Глухів. Наприклад, «юбки батуринки» поширені у Конотопі. Ще одну особливість запримітив Степан Данилович: вплив азійських елементів на одяг, зачіску (стрижку) та ін. Так, у Кролевецькому повіті носили на голові пов'язку у формі чалми, шапки кабардинки... стрижку робили як у татар – вибривали середину голови»⁴¹.

Етнограф вважав, що окремі обрядові традиції прийшли до нас з Алжиру. Він радив прочитати «Записки Путешественника по Алжирии» і порівняти тамтешню весільну обрядність з українською. Деякі наслідування С. Д. Ніс вбачає і у будівництві хат у селях і містах: «дахи високі гостровувасті... такі, як у наших старовинних хатах, що де-ніде, тепер можна побачити»⁴².

Окремою темою проходить одяг козацької старшини та «лейстрового козацтва», який, як вважає С. Д. Ніс, шили на замовлення: синій козакин з гудзиками, шапка з суконним верхом, штани шаровари, у старшин – куптуші, черкески, жупани...»⁴³.

Не оминув увагою С. Д. Ніс і старовинне танцювальне мистецтво, яке започаткували, на його думку, пани, а потім воно перейшло і до простого люду. Загалом етнограф вважає, що до моди більше схильні пани та міщани, а селяни скоріш дотримуються традиційних мотивів і в одязі, і в побуті, і в танцях: «...міщанка танцює так, як утка влавле: і головку витягне, і руки держить по-своєму; вони й говорять по-своєму: або шепеляють, кажуть шерче вмiсто серце, ... й співають тоненько, так як кошенята нявчить...»⁴⁴.

Вчений був впевнений, що для того, щоб пізнати нашу старовину, дослідити її підвалини, слід заглибитись і в азійські традиції, тоді зрозумілішими стануть витоки нашої історії від давніх і прадавніх предків – слов'ян, «як вони єдналися і звідки прибули»⁴⁵.

Завершує свою розвідку С. Д. Ніс словами, що ще раз підкреслюють його глибокі знання української етнографії «...змалювавши одних людей на три лади: їх парсуну, одягу, їх селища і дворища, їх обряди і куплю, і торги і бурги, і весілля, і забавки, і другі притичини, тоді й вийде на папері *Живописна Україна*»⁴⁶ (курсив і наголос С. Д. Носа).

¹ Ніс С. Хуртовина // Основа. – 1861 (травень). – С. 66–74; Волошин С. (Ніс С.) Шворин рід // Основа 1861 (окт.) – С. 26–42; Нос С. Про Конотип // Основа 1861 (ноябрь и декабрь.) – С. 7–15; Нос С. Вісточка з Непитай-города // Основа. – 1861 (червень). – С. 169–170.

² Стецько Благовіст (Нос С.) Де-яка подробиця (з поводу «Живописної України») // Основа. – 1862 (серпень). – С. 29–36.

³ Ніс С. Хуртовина // Основа. – 1861 (травень). – С. 70–71.

⁴ Там само. – С. 71.

⁵ Там само.

⁶ Там само. – С. 72.

- ⁷ Там само. – С. 74.
- ⁸ Волошин С. (Нос С.) Вісточка з Непитай-города // Основа. – 1861 (червень). – С. 169–170.
- ⁹ Там само. – С. 170.
- ¹⁰ Там само.
- ¹¹ Ніс С. Шворин рід // Основа. – 1861 (жовтень). – С. 26–42.
- ¹² Там само. – С. 26.
- ¹³ Красний Колядин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D0%B8%D0%BD
- ¹⁴ Там само.
- ¹⁵ Ніс С. Шворин рід // Основа. – 1861 (жовтень). – С. 26.
- ¹⁶ Там само. – С. 27.
- ¹⁷ Там само.
- ¹⁸ Там само.
- ¹⁹ Там само.
- ²⁰ Там само.
- ²¹ Там само. – С. 28.
- ²² Там само. – С. 29.
- ²³ Там само. – С. 30.
- ²⁴ Там само. – С. 34.
- ²⁵ Там само. – С. 36.
- ²⁶ Там само. – С. 39.
- ²⁷ Там само. – С. 41.
- ²⁸ Там само.
- ²⁹ Ніс С. Д. Про Конотіп // Основа. – 1861 (ноябрь-декабрь). – С. 7–15.
- ³⁰ Там само. – С. 7.
- ³¹ Там само. – С. 8.
- ³² Там само. – С. 9.
- ³³ По тексту зустрічаються різночитання: Парпуриха та Пурпуриха.
- ³⁴ Таран – смілянський сотник Лубенського полку.
- ³⁵ Стецько Благовіст (Ніс С. Д.) Де-яка подробиця (з поводу «Живописної України» // Основа. – 1862 (серп.). – С. 29–36.
- ³⁶ Там само. – С. 29.
- ³⁷ Там само. – С. 29–30.
- ³⁸ Там само. – С. 30.
- ³⁹ Там само. – С. 31.
- ⁴⁰ Там само. – С. 32.
- ⁴¹ Там само. – С. 34.
- ⁴² Там само.
- ⁴³ Там само. – С. 35.
- ⁴⁴ Там само. – С. 36.
- ⁴⁵ Там само. – С. 34.
- ⁴⁶ Там само. – С. 36.

В статье рассмотрены публикации Степана Носа на страницах журнала «Основа». Определены тематика и содержательное насыщение произведений этнографического направления, выяснены языковые особенности и стиль писателя, использование им фольклорно-песенного и стихотворного нарратива.

Ключевые слова: этнография, народоведение, народные песни, народный врач, Степан Нос, фольклористика.

The article deals with Stepan Nise's publications on the pages of «Osnova» magazine. The subject matter and content of the works of ethnographic orientation are determined, the language peculiarities and style of the writer, the use of folklore songs and poetic narratives are clarified.

Keywords: ethnography, folk studies, folk songs, folk doctor, Stepan Nis, folklore.